

ยุทธศาสตร์บูรณาการเชิงพุทธเพื่อสร้างสังคมปลอดยาเสพติดใน
ประเทศไทย

Buddhist Integration Strategy to Create the Drug free Society
Accordance in Thailand

นิภาภัทร อยู่พุ่ม

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาปัญญาวัฒน์ สิริภทฺโท

พระครูปริยัติธรรมวงศ์

ประพันธ์ นิกกระโทก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เสนาะ กลิ่นงาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาองค์ความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ รูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า นิยามองค์ความรู้ คือ “การผสมผสานวิชาการทางโลกทุกแขนงวิทยาการ และพุทธธรรมเพื่อหาวิธีการให้บุคคลรู้จักใจในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตามสภาพตนเอง โดยมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่จะป้องกัน หลีกเลียง ปฏิเสธ ลด ละ เลิก ยาเสพติด” กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดหลักการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบ โดยอาศัยพลังแห่งศรัทธา พลังแห่งปัญญา และ พลังแห่งคุณค่า ในภาคเหนือ มี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว 2. รูปแบบการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาเสพติด 3. รูปแบบการวางกฎกติกาของชุมชน และ 4. รูปแบบการจัดโครงการ

กิจกรรม ภาคใต้ ได้แก่ “รูปแบบประชารัฐร่วมใจต้านภัยยาเสพติด” โดยยึดหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และการพัฒนา” ภาคกลาง ได้แก่ “รูปแบบประชาสังคม” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ “รูปแบบ บ้าน วัด โรงเรียน (บ-ว-ร)”

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์บูรณาการเชิงพุทธ, กระบวนการสร้างสังคมปลอดยาเสพติด, ยาเสพติด

Abstract

Research Objectives to study the knowledge. Knowledge management model, form and process of community empowerment to create drug-free societies based on Buddhism in the North, South, Central and Northeast. The study found that the definition of knowledge is the integration of all the worlds of science and Buddhism to find a way for people to know how to live happily according to their own condition, with psychological immunity to prevent drug abuse. "The process of knowledge management about creating a drug-free society. Co-operative thinking, decision making, problem solving Take responsibility And co-investigate By the power of faith. Power of Wisdom and Power of Values. In the North, there are 4 types: 1. Family relationship patterns 2. Patterns of knowledge about the principles of drug problem solving 3. Forms of community rules And 4. the model is a project activity. The South is "the Pracharat model", based on "understanding, access and development", The central part is the "civil society model" which focuses on the participation of all sectors: Banpakjai (Saraburi) and in the north eastern Region was "the model of villages-monasteries-schools."

Keywords : Buddhist Integration Strategy, The process of creating a drug-free society, Drugs

บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของมนุษยชาติ ความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้มีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของรัฐบาลไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ (national agenda) จัดเป็นนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลเพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม (protective regulatory policy) (สำนักงาน ป.ป.ส. กระทรวงยุติธรรม, 2560)

คณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลไทย (คสช.) จึงกำหนดแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด พ.ศ.2558–2562 ประกอบด้วย 8 ยุทธศาสตร์หลักคือ ยุทธศาสตร์การป้องกันกลุ่มผู้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ยุทธศาสตร์การควบคุมตัวยาและผู้ค้ายาเสพติด ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติด ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศ ยุทธศาสตร์การสร้างและพัฒนาระบบรองรับการคืนคนดีให้สังคม ยุทธศาสตร์การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมภาคประชาชน และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างบูรณาการ ได้กำหนดกลไกของ “ประชารัฐ” ในระดับพื้นที่ ได้แก่ อำเภอ/เขต ซึ่งทำงานใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ในการควบคุม กำกับ และขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ไปสู่แผนปฏิบัติการและเป็นศูนย์กลางบูรณาการมาตรการทุกด้านให้เข้าถึงประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหายาเสพติดให้บังเกิดผลสำเร็จ (แผนปฏิบัติการป้องกัน, 2548)

จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาใกล้ตัวที่มีความรุนแรงแผ่ขยายเป็นวงกว้าง ในมุมมองของพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าการกระทำของบุคคลเป็นตัวกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ และพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตของคนไทย การสร้างเหตุปัจจัยให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองอย่างสมดุลทุกมิติของชีวิตเพื่อให้เกิดผลแห่งการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องและงดงามจะแก้ไขปัญหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น โครงการวิจัยนี้ จึงสนใจศึกษายุทธศาสตร์การสร้างสังคมปลอดยาเสพติด โดยใช้กลไกประชารัฐเป็นโครงสร้างในการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อศึกษารูปแบบ กระบวนการ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อสังเคราะห์

องค์ความรู้สู่การสร้างสังคมสีขาวที่ปลอดภัยและจะเป็นเข็มทิศนำทางสังคมไทยไปสู่ทางออกในการแก้ไขปัญหาเสพติดในระดับชาติให้หมดสิ้นไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการสร้างสังคมปลอดภัย เสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการปัญหาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ใช้วิธีการวิจัยแบบพหุวิธี (multiple methodology) (Stringer, E.T.,2007). คือ การผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative) เข้าด้วยกัน โดยมีขอบเขต ดังนี้

1.ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ การจัดการความรู้เรื่องการป้องกันปัญหาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนา รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัย การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนในการป้องกันปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่บุคคล/ชุมชน/สังคม นำมาใช้ในการป้องกัน แก้ไข เยียวยา บำบัดรักษาเสพติด ยุทธศาสตร์บูรณาการเชิงพุทธเพื่อสร้างสังคมปลอดภัยในประเทศไทย

1.1.ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย มีเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัย ดังนี้

(1) เป็นชุมชนที่นำหลักพระพุทธศาสนาใช้ในหลายมิติของชีวิต เป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต และเป็นการใช้ชีวิตวิถีพุทธ

(2) เป็นชุมชนชาวพุทธขนาดใหญ่หรือมีเครือข่ายกว้างขวาง เพื่อให้ได้ภาพโครงสร้างองค์กรขนาดใหญ่ที่มีบุคคลหลายกลุ่ม หลายหน้าที่ และหลายชนชั้นสถานะ ได้รูปแบบความสัมพันธ์ในการบริหารจัดการและกระบวนการด้านต่างๆ ที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนขนาดใหญ่มีความเข้มแข็งและต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ได้

(3) เป็นชุมชนที่เข้มแข็งมีแนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาไปถึงประชาชนระดับรากหญ้าซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

(4) เป็นชุมชนชาวพุทธที่ข้ามพหุวัฒนธรรมทางศาสนา ถึงแม้ว่าพิธีกรรมของชุมชนจะใช้หลักคำสอนของพุทธศาสนานิกายเถรวาท หรือมหานิกายก็ตามแต่การปฏิบัติจริงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม

(5) เป็นชุมชนในหลายสภาพเงื่อนไขแวดล้อม เพื่อให้เห็นภาพการประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาในเงื่อนไขต่างๆ ของสังคม

1.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนา ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา/การศึกษา/การพัฒนาชุมชน/สาธารณสุข ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร/สมาชิกกองทุนแม่ของแผ่นดิน ผู้บริหารสถาบันการศึกษา ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน/นักศึกษา ประจำปีการศึกษา 2560 ครอบคลุมพื้นที่ในประเทศไทย จำนวน 77 จังหวัด โดยแบ่งออกเป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 17 จังหวัด ภาคใต้ จำนวน 15 จังหวัด ภาคกลางและภาคตะวันออก จำนวน 25 จังหวัด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 20 จังหวัด

กลุ่มตัวอย่าง คำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของยามานะ ที่ระดับความเชื่อมั่น .95 ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง .05 (Yamane อ้างใน ประคอง กรณสูตร, 2538) ตามสูตร

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + Ne^2} : n = \text{จำนวนกลุ่ม}$$

$$N = \text{ขนาดประชากร}$$

$$E = \text{ค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง}$$

และนำมากำหนดสัดส่วนตัวอย่างโดยวิธีคำนวณตามสัดส่วนประชากรตามสูตรการคำนวณ ดังนี้ (กนกทิพย์ พัฒนาพิพัฒน์, 2539)

$$\text{สูตร } n_h = n \times \frac{N_h}{N} : n_h = \text{จำนวนหน่วยตัวอย่างที่จะสุ่มจากแต่ละกลุ่ม}$$

$$N_h = \text{ขนาดของหน่วยตัวอย่างที่ต้องการทั้งหมด}$$

$$N = \text{ขนาดของประชากรทั้งหมด}$$

$$N_h = \text{จำนวนประชากรของแต่ละกลุ่ม}$$

ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ประเทศไทย (เท่ากับ 64.57) ประมาณ 65 จังหวัด

สรุปสัดส่วนกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 63 จังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคมีดังนี้ ภาคเหนือ จำนวน 14 จังหวัด ภาคใต้ จำนวน 12 จังหวัด ภาคกลางและภาคตะวันออกจำนวน 21 จังหวัด และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 16 จังหวัด

วิธีการดำเนินการวิจัย

มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นขั้นตอนแรกโดยการศึกษาและค้นคว้าหนังสือ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารั้วนี้ได้แก่คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาอื่นๆ ที่นำมาวิเคราะห์แนวคิด/องค์ความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาคสนามต่อไป

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกต โดยมีวิธีการดังนี้

1) การสัมภาษณ์ (Interview) มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เป็นรายบุคคลกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือขั้นการสร้างรูปแบบ/ขั้นการพัฒนาและได้รับผลกระทบ/ขั้นการประเมินผลรูปแบบการป้องกันยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในแต่ละภูมิภาค ได้แก่ ผู้บริหารกลุ่มสังฆพัฒนาผู้บริหารกองทุนแม่ของแผ่นดิน ผู้นำชุมชนวิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถาบันการศึกษา ผู้อำนวยการ/หัวหน้าคณะผู้วิจัยในแต่ละภูมิภาค/ที่ปรึกษาโครงการชุดวิจัย/ผู้ประสานงานวิจัยในชุดโครงการวิจัย ครอบคลุมพื้นที่การวิจัยทุกภูมิภาค

(2) การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Focus group) โดยเชิญตัวแทนกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholder) มารวมกันประมาณ 5-10 คนร่วมสนทนาหรืออภิปรายแบบไม่เป็นทางการตามประเด็นของแบบสัมภาษณ์

(3) การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างมีปัญหาสุขภาพและไม่สะดวกในการเดินทาง หรือกรณีที่ข้อมูลบางประเด็นยังไม่ชัดเจน

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation observe) โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามช่วงเวลาที่กำหนดไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัย

3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observe) โดยผู้วิจัยดำเนินการสังเกตการใช้กิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น และเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เป็นต้น กับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่วิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีทั้งเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

1) เครื่องมือวิจัยที่ใช้รวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

(1) แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- (1.1) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนตัวอย่างวิถีพุทธ
- (1.2) แบบสัมภาษณ์ครูโรงเรียนตัวอย่างวิถีพุทธ
- (1.3) แบบสัมภาษณ์นักเรียน/นักศึกษาโรงเรียนตัวอย่างวิถีพุทธ
- (1.4) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน/นักศึกษาโรงเรียนตัวอย่างวิถี

พุทธ

- (1.5) แบบสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารกลุ่มสังฆพัฒนา
- (1.6) แบบสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มสังฆพัฒนา
- (1.7) แบบสัมภาษณ์ประชาชน/สมาชิกชุมชน
- (1.8) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารกองทุนแม่ของแผ่นดิน
- (1.9) แบบสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน
- (1.10) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

(2) แบบบันทึกประกอบด้วย

- (2.1) แบบบันทึกการประชุมระดมความคิดสำหรับผู้เชี่ยวชาญ
- (2.2) แบบบันทึกความคิดเห็นสำหรับผู้เชี่ยวชาญ
- (2.3) แบบบันทึกความคิดเห็นสำหรับผู้ปกครองนักเรียน/นักศึกษา
- (2.4) แบบบันทึกความคิดเห็นสำหรับประชาชน
- (2.5) แบบบันทึกความคิดเห็นสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

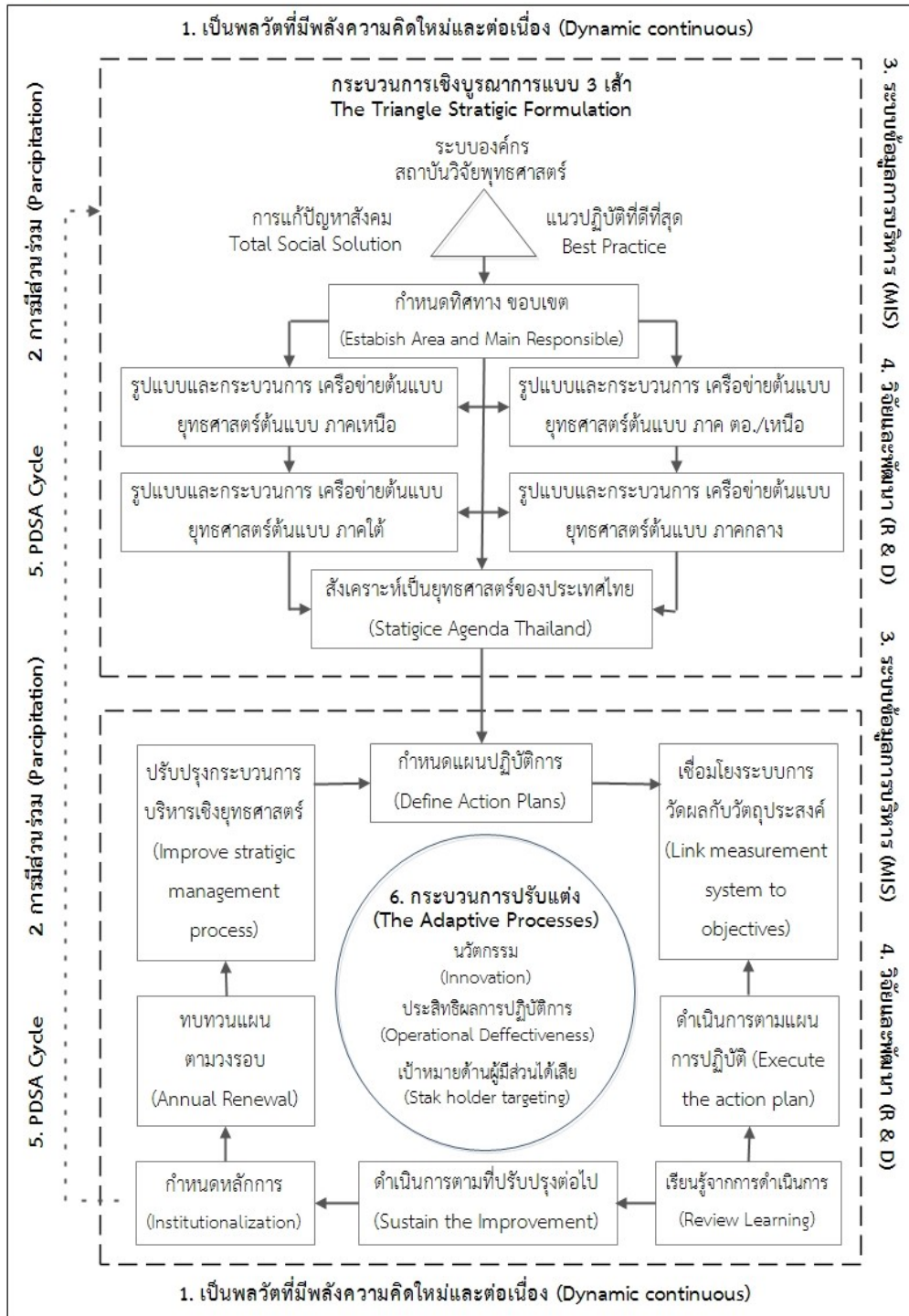
2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม ประกอบด้วย

- (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลประวัติส่วนบุคคล
- (2) แบบสอบถามเกี่ยวกับวิธีการ/กระบวนการเผยแพร่และเนื้อหาธรรมะของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาเพื่อป้องกันปัญหาเสพติดในวัด ในสถานศึกษา และในชุมชน
- (3) แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่อการเสพและติดยาเสพติดในวัด /ในสถานศึกษา/ ในชุมชน
- (4) แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อระบบการป้องกันยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในวัด ในสถานศึกษาและในชุมชน
- (5) แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบการป้องกันยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในวัด ในสถานศึกษาและในชุมชน
- (6) แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในการเตรียมความพร้อมการทำวิจัยจาก การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้อุปกรณ์การเก็บข้อมูลร่วมกับเครื่องมือต่างๆ ดังกล่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพในการบันทึก การบันทึกเทปวิดีโอ

กรอบแนวคิด การศึกษาวิจัย
รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยตามหลักพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) องค์ความรู้ พบว่า นิยามองค์ความรู้ในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ “การผสมผสานวิชาการทางโลกทุกแขนงวิทยากับหลักพุทธธรรมเพื่อหาวิธีการให้บุคคลรู้จักใจในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตามสภาพตนเอง โดยมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่จะป้องกัน หลีกเลียง ปฏิเสธ ลด ละ เลิก ยาเสพติด” ทั้งความรู้ในระบบการศึกษาทางโลก และความรู้จากประสบการณ์ชีวิตที่เป็นภูมิปัญญาของบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาบูรณาการใช้ในดำเนินชีวิตและการทำงานร่วมกันในชุมชน จุดเด่นที่เป็นตัวขับเคลื่อนและธำรงรักษาต่อยอดองค์ความรู้ดังกล่าวคือหลักคุณธรรมศีลธรรมและจารีตประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคคล/ชุมชนที่ต้องการเสถียรความสุขส่วนตนเพื่อสร้างความสุขส่วนรวม จึงใช้ความรู้หรือองค์ความรู้ที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นสัมมาทิฐิ เป็นไปตามธรรมชาติและแผ่ด้วยพลังของความสุขที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถสัมผัสได้ในเชิงรูปธรรม

2) กระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดหลักการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบ โดยอาศัยพลังแห่งศรัทธา พลังแห่งปัญญา และ พลังแห่งคุณค่า ใช้กระบวนการชุมชนเข้มแข็งในการขับเคลื่อน “พลังชุมชน เพื่อความยั่งยืนของการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชนเข้มแข็งเป็นแกนนำ ในการขับเคลื่อนพลัง” ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ 9 ขั้นตอนดังนี้ 1) การคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย 2) การสืบสภาพชุมชน 3) พบผู้นำชุมชน 4) การเลือกผู้นำธรรมชาติ 5) การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ 6) การคัดแยกผู้มีพฤติกรรม 7) การรับรองครัวเรือน 8) การใช้มาตรการทางสังคม และ 9) การรักษาสถานะชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะมีองค์ความรู้เฉพาะทางโลกที่มีการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปในวิธีการปฏิบัติปลีกย่อยที่สามารถวัดประเมินผลในเชิงรูปธรรมได้

2. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการปัญหายาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยยาเสพติดของภาคเหนือ

(1) รูปแบบการสร้างสังคมปลอดภัยยาเสพติด พบว่ามี 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว (2) รูปแบบที่เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด (3) รูปแบบที่เป็นกฎกติกาของชุมชน และ (4) รูปแบบที่เป็นโครงการกิจกรรม ทั้ง 4 รูปแบบเป็นการดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และวัด ที่อาศัยการทำงานที่เกื้อกูลกันและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกสาขาอาชีพที่เข้ามาเป็นกำลังช่วยกันขจัดปัญหาและป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชน (สหทัยวิเศษ และคณะ, 2560) สอดคล้องกับการศึกษาของ (สมบุญ ธรรมลังกา, 2556) ที่พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน คือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดเป็นกลไกในการดำเนินงาน

(2) กระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยยาเสพติด พบว่ามี 10 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหาสืบสภาพชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การรับรองครัวเรือน การบูรณาการสู่สถานศึกษา การตักเตือน การบำบัด การจับกุมและดำเนินคดี การติดตาม การรักษาสถานะชุมชนเข้มแข็ง และ การใช้มาตรการทางสังคม สอดคล้องกับการศึกษาของ (รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และ บรรชร กล้าหาญ, 2552) ที่พบว่าประสบการณ์ด้านการจัดการชุมชน ทำให้สามารถเรียนรู้ และปรับตัวอย่างเท่าทันในการดำเนินงานป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด โดยใช้กลวิธีที่หลากหลาย ประสานกลไกทั้งภายใน และนอกชุมชน การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในการดำเนินให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชุมชน จนเป็นชุมชนต้นแบบของการขจัดปัญหายาเสพติด กระบวนการดำเนินงานประกอบด้วย (1) การสร้างสำนึกและการมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วมค้นหาสถานการณ์ สาเหตุของปัญหาและวิธีการป้องกันแก้ไขผ่านกลไกการจัดประชุมประชาคม (2) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) การใช้มาตรการทางสังคม (4) การปรับใช้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น (5) การให้การศึกษาเรียนรู้ (6) การ

สร้างเยาวชนแกนนำรุ่นใหม่ (7) การสร้างเครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชน (8) การบูรณาการสู่สถานศึกษา (9) การฟื้นฟูป่าไม้ (10) ระบบอาสาสมัครชุมชน และ (11) การใช้มาตรการทางกฎหมาย

2) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียรของภาคใต้

(1) รูปแบบการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียร พบว่า “รูปแบบประชารัฐร่วมใจด้านภัยยาเสพติด” มีความโดดเด่นโดยยึดหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา”ตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9

(2) กระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียร พบว่า มีมาตรการของชุมชนในการจัดการปัญหาเสพติด การสร้างเครือข่ายการป้องกันยาเสพติด มีตัวแบบในการป้องกันยาเสพติดที่ชัดเจน มีการจัดกิจกรรมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วม มีการเสริมสร้างรายได้ ด้วยกระบวนการวิสาหกิจชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเลี้ยงโคพื้นเมือง เลี้ยงสุกร ดำเนินการตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีการใช้กฎกติกาของชุมชนอย่างเข้มงวดกวดขันเข้มแข็ง ผู้นำชุมชนเป็นจิตอาสา มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตมีการวางกฎระเบียบสำหรับชุมชนโดยชุมชนมีบทลงโทษ การว่ากล่าวตักเตือน ภาคทัศน์ ดัดสิทธิ์ อาทิ น้ำประปาในหมู่บ้าน สนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลาน ฯลฯ เป็นต้น บทบาทของพระสงฆ์คืออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาเช่น ศีล 5 เป็นต้น (พีระศิลป์ บุญทอง ประสิทธิ์ รักนัย และ วนิดา เหมือนจันทร์, 2560) สอดคล้องกับการศึกษาของ (อรพิน กลิ่นพยุร, 2555) ที่พบว่า การที่ชุมชนมีจิตสำนึกตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาเสพติด ก่อให้เกิดพลังอำนาจในตนเอง เกิดความรู้สึกรับผิดชอบพื้นที่ สามารถสร้างพลังการมีส่วนร่วมผ่านวิถีชีวิต กิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา ความสัมพันธ์แบบพี่น้องในชุมชน ใช้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สร้างการยอมรับระหว่างกันเพื่อสร้างพลังในการจัดการตนเอง ส่งผลดีต่อชุมชน ทั้งในแง่ของการแก้ไขปัญหาเสพติดและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลของการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ได้ข้อมูลผู้เสพ ผู้ติด ผู้ค้า ที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยคนในชุมชนเองมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ เกิดจิตสำนึกร่วมกัน ทำให้มีผู้ต่อต้านน้อยลง ชุมชนไม่มีความหวาดระแวงกัน เกิด

เชื่อมั่นไว้วางใจกัน อันเป็นบ่อเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนชุมชน เกิดการรวมตัวกัน
ดูแลชุมชน และสามารถกำหนดสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียรของภาคกลางและ ภาคตะวันออก

(1) รูปแบบการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียร พบว่า “รูปแบบประชาสังคม”
ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนมีความโดดเด่น จากกรณีศึกษารูปแบบการสร้างสังคม
ปลอดภัยเสถียร ของบ้านพักใจ จังหวัดสระบุรี พบว่า ใช้ระบบการเรียนการสอนทั้งในและ
นอกห้องเรียน การทำกิจกรรมปฏิบัติ และการสื่อสารเชิงพุทธเป็นหลักในการถ่ายทอด
ความคิด ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการป้องกัน บำบัดรักษา ลด ละ เลิกยาเสพติด (ภุริ
วัจน์ ปุณยวุฒิปริดา และคณะ, 2560) สอดคล้องกับการศึกษาของ (บัณฑิต อ่อนดำ และ
คณะ, 2539) ที่พบว่า กระบวนการและขั้นตอนการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดย องค์กรชุมชน
มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นเกิดความพร้อมของชุมชน ขั้นเกิดองค์ความรู้และภูมิปัญญาชุมชน
ขึ้นดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามแผนงานโครงการ และ ขั้นพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนของการ
แก้ไขปัญห โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ ได้แก่ จิตสำนึกของชุมชน และความตระหนัก
ในบทบาทของชุมชน ศักยภาพของผู้นำและกลุ่มแกนนำ ประสิทธิภาพขององค์กรนำและ
กระบวนการนำ สภาพปัญหายาเสพติด และสภาพภายในและภายนอกชุมชน

(2) กระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียร พบว่า ทุกขั้นตอนของ
ยุทธศาสตร์ในการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียรของบ้านพักใจสระบุรีนั้นใช้หลัก
พระพุทธศาสนาตามแนวทาง หลักโอวาทปาฏิโมกข์ และมีการใช้หลักธรรมอื่นๆร่วมด้วยคือ
มีการใช้หลัก ไตรสิกขา มรรค 8 เบญจศีลเบญจธรรม และภาวนา 4 เป็นรูปแบบแนวทางใน
การดำเนินงาน รวมทั้งเน้นการใช้หลัก อริยสัจ 4 เป็นวิธีในการแก้ปัญหาหรือดับทุกข์หรือ
เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และใช้ อิทธิบาท 4 หิริโอตตัปปะ-ธรรมคัมภีร์ครองโลก และพรหม
วิหาร 4 เป็นยุทธศาสตร์ในการเรียน ทำงาน ทำกิจกรรม ทำอาชีพและครองชีวิต ใช้หลัก สา
ราณียธรรม 6 สังคหวัตถุ 4 และฆราวาสธรรม 4 เป็นยุทธศาสตร์ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น
อย่างสันติสุข ใช้หลักสัพพัตถธรรม 7 เป็นพฤติกรรมของการเป็นผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่มหรือ
หัวหน้าครอบครัวหรือหัวหน้าชุมชน และใช้แนวทางของ ความกตัญญูทุกเวที การสื่อสารเชิง
พุทธ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริรัชกาลที่ 9 กิจกรรม 5 ส. ในการทำให้
บรรลุเป้าหมายของชีวิต ไม่กลับไปสู่เส้นทางทำลายตนเอง สามารถอยู่กับครอบครัว ชุมชน

และสังคมได้อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับการศึกษาของวีรวัฒน์ เต็งอ้วน (2555) ที่พบว่า หัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาเสพติด ในชุมชนมี 4 ประการ ได้แก่ (1) ยึดหลักสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาชุมชน (2) ดำเนินการโดยประชาคมของชุมชนอย่างแท้จริง (3) คนในชุมชน ร่วมกันคัดแยกผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ด้วยวิธีของชุมชนเองและ (4) ชุมชนดูแลชุมชนเอง โดยใช้มาตรการทางสังคมเป็นหลัก ไม่ใช่มาตรการทางกฎหมาย (วีรวัฒน์ เต็งอ้วน, 2555)

4) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(1) รูปแบบการสร้างสังคมปลอดยาเสพติด พบว่า “รูปแบบ บ้าน-วัด-โรงเรียน (บ-ว-ร)” มีความโดดเด่น กล่าวคือ มีการสร้างระบบเครือข่ายการทำงานที่บ้าน วัด โรงเรียน ที่เข้มแข็ง

(2) กระบวนการสร้างสังคมปลอดยาเสพติด พบว่า ใช้มาตรการหรือ กติกาในการรักษาชุมชนให้เข้มแข็งและห่างไกลยาเสพติด สอดคล้องกับ แผนงาน 9 ขั้นตอน ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2560) นำหลักอริยสัจ 4 มาใช้แก้ปัญหาโดยมีรูปแบบดังนี้ ขั้นที่ 1 ทุกข์ ขั้นตัวปัญหา (Case) ขั้นที่ 2 สมุทัย ขั้นสาเหตุของปัญหา (Cause) ขั้นที่ 3 นิโรธ ขั้นดับปัญหาหรือหมดปัญหา (Clear) และขั้นที่ 4 มรรค ขั้นลงมือแก้ปัญหา (Crack) (จรัส สีกา และคณะ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ (รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และบรรชร กล้าหาญ, 2556) ที่พบว่า หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการค้นหาปัญหาและแก้ปัญหาเสพติดของชุมชน โดยเน้นหลักประโยชน์ 3 ประการ คือ หลักประโยชน์ในชาติ (ที่ภูธรมักถือประโยชน์) โดยเน้นให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม รู้จักการแสวงหาทรัพย์ การเก็บรักษาทรัพย์อย่างถูกวิธี หลักประโยชน์ในชาติหน้า (สัมปรายภพ) คือการปฏิบัติตนเหมาะสมตามหลักศีลธรรม เชื้อกฏแห่งการทำดีทำชั่วและหลักประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การดำรงตนอย่างสงบสุขด้วยปัญญาไตร่ตรอง มีสติเท่าทันความทุกข์เพราะโลก โกรธหรือหลง

อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างสังคมปลอดยาเสพติดบนฐานพุทธธรรม “โอวาทปาฏิโมกข์” คือการพัฒนาคนตามหลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 โดยใช้ภูมิสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นรากฐานในการพัฒนาสู่เป้าหมายการสร้างสังคมอุดมคติทั้งทางโลกและทางธรรม กล่าวคือบริบททางโลกต้องการสังคมสันติสุข ประชาชนมีสันติภาพโดยใช้สันติธรรมในการขับเคลื่อน ส่วนบริบททางธรรมต้องการมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาเพื่อทำหน้าที่ของบริบททางโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อคนมีภูมิคุ้มกันใจที่เข้มแข็งอยู่ภายในสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่อบอุ่นปลอดภัยมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันย่อมเป็นดุจรั้วบ้านที่แข็งแกร่งที่ป้องกันภัยจากยาเสพติดได้เป็นอย่างดี

รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพุทธศาสนามีมิติบริบททางโลกและทางธรรมที่มีความหลากหลายแต่มีจุดร่วมเดียวกัน คือ การนำองค์ความรู้พุทธศาสตร์วิทยาการมาบูรณาการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามบริบทสังคมในแต่ละภูมิภาค แล้วนำรูปแบบที่โดดเด่นเหล่านั้นเป็นพลังสังคมขับเคลื่อนสร้างสานเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันและกำจัดยาเสพติดให้หมดสิ้นไปจากสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

ควรนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างวัฒนธรรมไทยให้คนรุ่นใหม่ห่างไกลปลอดภัยจากยาเสพติดทั้งระดับครอบครัว/ชุมชน/สังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- แผนปฏิบัติการป้องกัน. (2558). แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ปี 2558.
 อ อ น ไ ล น์ . แ ห ล่ ง ที่ ม า : <http://ebctrade.com/page.php?a=10&n=61&cno=253>. สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2558.
- จรัส ลีกา และคณะ. (2560). รูปแบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของบ้าน วัด โรงเรียนในการจัดการปัญหายาเสพติดแนวพุทธของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. อยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- บันทร อ่อนดำ และคณะ. (2539). รูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่โดยเน้น
บทบาท ชุมชนและระบบกลไกของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เอื้ออำนวยต่อ
การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน : กรณีศึกษากรุงเทพและภาคกลาง. รายงาน
วิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยา
เสพติด.
- พิระศิลป์ บุญทอง ประสิทธิ์ รักนุ้ย และ วนิดา เหมือนจันทร์. (2560). รูปแบบและ
กระบวนการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคใต้.
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. อุยธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภูริวัจน์ ปุณยุทธิปริดา และคณะ. (2560). การวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และ
ยุทธศาสตร์การสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคกลาง
: บ้านพักใจ สระบุรี. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. อุยธยา : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และนายบรรชกร กล้าหาญ, “กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรม ในหมู่บ้านป่าไผ่ ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่”,
รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่,
2552), หน้า บทคัดย่อ.
- _____. (2556). กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมใน
หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย
ฉบับสมบูรณ์. อุยธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- วีรวัฒน์ เต็งอำนวยการ (2555). ประสบการณ์จากการแก้ไขปัญหายาเสพติดในภาคตะวันออก ”
ใน 10 ชุมชนต้นแบบภาคตะวันออก : กรณีศึกษาประชาคมชุมชนเข้มแข็งในการ
จัดการกับปัญหายาเสพติด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน
ปราบปรามยาเสพติด.
- สมบูรณ์ ธรรมลังกา. (2556). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นเป็นฐาน ในจังหวัดเชียงราย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,
15, (2) 58-66.

สหทัยา วิเศษ และคณะ. (2560). *รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดยาเสพติดตามหลักพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ*. รายงานวิจัย ครั้งที่ 1. อุดุมยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงาน ป.ป.ส. กระทรวงยุติธรรม. (2560). *แผนประชารัฐร่วมใจ สร้างหมู่บ้าน/ชุมชนมั่นคง ปลอดภัยยาเสพติด พ.ศ. 2559–2560* สืบค้นจากศูนย์ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. ออนไลน์. แหล่งที่มา : [https://www.oncb.go.th/Home/Publishing Images/.../Pracharat_plan%202559-2560.pdf](https://www.oncb.go.th/Home/Publishing/Images/.../Pracharat_plan%202559-2560.pdf), สืบค้นเมื่อ 29 กรกฎาคม 2560.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2560). *คู่มือการจกกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด*. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <[https://th.wikipedia.org/wiki/](https://th.wikipedia.org/wiki/สืบทอดเมื่อ 20 มกราคม 2560) สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2560.

อรพิน กลิ่นพยุร (2555). *การจัดการปัญหาเสพติดของทีมจกวิจัยชุมชนด้วยวิธีวิทยา การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านนาป่าบ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Stringer, E.T. (2007). *Action Research*. (3 rd ed). Z London : Sage Publications.